

HET GROOTE GAT ONTSLOTEN

door Fred Schenk

Het Groote Gat is een voormalige kreek direct ten zuiden van Oostburg, die ooit verbonden was met het Zwin. In 2010 is het gebied met omliggende graslanden aangewezen als Natura2000-gebied. Het herbergt naast bijzondere natuurwaarden enkele oude militaire werken. Het gebied is goed ontsloten voor wandelaars en in sommige winters een paradijs voor schaatsters.

Foto
Foeragerende
lepelaar.
(F. Schenk)

West-Zeeuws-Vlaanderen werd tot na de Middeleeuwen gekenmerkt door een uitgebreid stelsel van kreken en geulen. De grootste waren het Zwin aan de westkant en de Braakman aan de oostkant. Het waren handelsroutes voor Brugge, maar ook voor kleinere steden zoals Oostburg. Aan het einde van de Middeleeuwen verzandden de zeearmen, waardoor Brugge minder goed bereikbaar werd voor handelsschepen. Tussen 1501 en 1505 werd daarom de Brugse Vaart gegraven tussen het Zwin en de Braakman. Een halve eeuw later slibde echter ook deze nieuwe waterweg dicht.

Foto
Levende steen.
(F. Schenk)

Toen in de jaren '60 van de 16e eeuw in de Lage Landen de opstand tegen de Spaanse koning uitbrak, werden de zeedijken doorgestoken om de Spaanse

troepen, overigens zonder succes, te hinderen bij hun opmars. Grote delen van Vlaanderen liepen onder water en de Brugse Vaart werd weer bevaarbaar. Op strategische plaatsen bouwden de Spanjaarden forten ter verdediging van het veroverde land. In 1604 landde prins Maurits met een grote invasievloot in het Land van Cadzand en heroverde zonder veel moeite de Spaanse forten rond Oostburg. Na de verovering van Sluis, vier maanden later, besloten de Staten Generaal, op advies van prins Maurits tot de aanleg van de Linie van Oostburg dat nu onderdeel uitmaakt van de Staats Spaanse Linies.

DE LINIE VAN OOSTBURG

De provincies Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland stelden een gezamenlijk visie 'Linies langs de grens' op, met als doel het militaire slagveld dat het grensgebied van Zeeland en Vlaanderen eeuwenlang was, weer op de kaart te zetten. De afgelopen jaren zijn diverse elementen en structuren die getuigen van de woelige strijd die werd geleverd vanaf de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) tot en met de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) teruggebracht in het landschap. Langs de zuidoever van het Groote Gat betreft dat de reconstructie van Fort Nijvel of Nijveltschans, een liniedijk en het redoute Spek en Brood. De redoutes Kaas en Brood en de Cathalijneschans zijn als bulten in het landschap herkenbaar.

ZEEUWS - 8 - LANDSCHAP

NATUURWAARDEN

Het gebied van circa 63 hectare omvat een groot deel van de Nieuweveldpolder, een kreekrest met brede rietzomen en reliëfrijk grasland. Beplantingen komen voor in de vorm van knotbomen en struiken. 's Zomers worden de graslanden begraaasd door runderen, in het voorjaar houden ganzen de boel kort. In de overgangszone van land naar water overheerst riet dat steeds meer open water inpikt. De brakke strooisel(riet) ruigtes herbergen de meeste heemst van Zeeuws-Vlaanderen. Om vertrapping door vee te voorkomen zijn deze delen van het rietland uitgerasterd. Zoete, brakke en zoute vegetatie wisselen elkaar af in de drassige oeverlanden. Kenmerkende soorten zijn aardbeiklaver en rode ogentroost, maar ook komt hier het kruipend moerasscherm voor. Deze overblijvende plant, die is opgenomen in de rode lijst als zeer zeldzaam, heeft hier met enkele vierkante meters (!) één van de grootste groeiplaatsen van Nederland. De open en vochtige vegetatie met langdurige inundaties zijn ideaal voor deze plant. In tegenstelling tot de heemstbegroeiing is hier begrazing juist noodzakelijk. De koeien trappen de zompige graszode stuk en creëren zo een geschikte groeiplaats voor de soort.

De rietvelden in het Groote Gat zijn van oudsher het broedgebied voor moerasvogels zoals grauwe gans, kleine karekiet, waterral, blauwborst en bruine kiekendief. Zo nu en dan worden ook porseleinhoenen en roerdompen waargenomen. Het aantal broedparen grauwe gans wordt laag gehouden om schade op de aangrenzende landbouwpercelen te beperken. De komst van de vos in 2005 heeft daar fors aan bijgedragen. In de graslanden broeden kleine aantallen weidevogels zoals tureluur, grutto en Kievit. Gedurende de trektijd zijn er veel steltlopers te zien, zoals lepelaars, kemphanen, zwarte ruiters, witgatjes en in de winter foerageren er grote aantallen ganzen en eenden.

In het verleden kwamen hier nog kolonies voor van het palingbrood, deze mosdiertjes zetten onder invloed van algen kalk af, de zogeheten 'levende stenen'. De aangroei van de levende stenen vindt momenteel niet meer plaats, wellicht vanwege de verminderde waterkwaliteit.

ZEEUWS - 9 - LANDSCHAP

OPPERVLAKTEWATER

De afvoer van oppervlaktewater uit de omringende polders loopt via het Groote Gat en maakt onderdeel uit van het afwateringssysteem van het waterschap Scheldestromen. Als gevolg van de afwateringsfunctie worden er met een zomerpeil van NAP -0,5 m en een winterpeil van NAP -0,7 onnatuurlijke streefpeilen gehanteerd. Deze nazomer is gestart met baggerwerkzaamheden met als doel de doorstroming en de kwaliteit van het water te verbeteren. De vrijkomende specie, meer dan 100.000 m³, zal door middel van een persleiding worden afgevoerd. Vanwege de grote aantallen explosieven moet de hele kreek beveiligd worden uitgebaggerd. Hiervoor wordt een beveiligde locatie ingericht waar de munitie uit de bagger wordt gezeefd. De werkzaamheden zullen maanden gaan duren, maar hopelijk zijn afgerond vóór het broedseizoen van 2014. Naar verwachting zal de waterkwaliteit sterk verbeteren, echter pas na afkoppeling van het huidige hydrologische systeem.

RECREATIEF MEDEGEBRUIK

Het Groote Gat ligt in de 'achtertuin' van Oostburg en is recreatief in trek. De autovrije Kaas en Broodsedijk wordt al jaren gebruikt voor het maken van een ommetje. Vanaf deze dijk heeft men een goed overzicht over het gebied en kan men genieten van jagende kiekendieven en foeragerende lepelaars. Langs de zuidoever, nabij het Redoute Spek en Brood, staat een observatiehut op de grens van het rietland en de lage weilanden. De hut is vrij toegankelijk en bereikbaar via een bielzen pad. Vanuit de hut heeft men prachtig zicht op de foeragerende steltlopers in het ondiepe water. Sinds dit voorjaar is er zelfs een echte rondwandeling te maken, in aansluiting op de reconstructie van de Nijveltschans en redoute Spek en Brood zijn er toegangen gemaakt aan de Grote Dam, Nijveltweg en de Kaas en Broodsedijk. Deze toegangen maken het mogelijk (weliswaar zonder hond i.v.m. het vee) via half verharde wandelpaden en 340 meter nieuwe vlonderbrug een rondje Groote Gat te maken. Zitbankjes en informatiepanelen over de geschiedenis en de natuurwaarden maken de wandeling compleet. Tijdens vorstperiodes verzorgen vrijwilligers van de 75 jaar oude IJs - en Skeelerclub 'Het Grote Gat' een prachtige schaatsbaan.

F. Schenk is hoofd terreinbeheer Zuid van stichting Het Zeeuwse Landschap

Foto
Kruipend
moerasscherm.
(P. Maas)

Foto
Het vlonderpad
dat een ommetje
mogelijk maakt.
(F. Schenk)

